

ban-javaslatok, Az internacionalizálódó európai egyetemek, Az egyetemek nagy teljesítmények lehetőségei előtt.

A Personalia fejezetben szerzőnk azokról a tevékenységekről számol be, amelyek elméleti és gyakorlati egyetemépítő munkásságát kísérik, filozófiai és multikulturális oldalról bemutatva Andrei Marga elkötelezettségét a felsőoktatás romániai ezzel európai építéséről. A Babeş-Bolyai egyetem negyvenötözer hallgatója, 1700 oktatója huszonegy kar keretében rendezvények sorával, termékeny nemzetközi kapcsolatokkal jelentős tényezője az Európai Felsőoktatási Térségnek. Az évek óta folytatott tudatos oktatási és infrastrukturális fejlesztés mára számos eredményhez vezetett. A Babeş-Bolyai Egyetem ma már külföldi hallgatókat is fogadó európai campus, a bolognai folyamathoz kapcsolódó folyamatos reformokkal, európai tudásközpont, melyben jelentős szerepet vállalhat magáénak Andrei Marga.

(Andrei Marga: University reform today. 4. átdolgozott kiadás. Cluj University Press. 2005. 450 oldal.)

SZEIFER CSABA

Globalizáció, ami felszabadít

„A modern elektronikus eszközök széleskörű elterjedésének politikai és kulturális hatásait és következményeit kezdettől fogva folyamatos viták kísérik. Ezekben a vitákban egyaránt találkozhatunk egyfelől a változások pozitív, felszabadító, progresszív szerepének hangoztatásával, másfelől negatív, fenyegető, retrográd elemeik kiemelésével.” (Bayer József)

A Tudásmenedzsment 2005/II. számában megjelent írásomban a Szretykó György által szerkesztett *Tömegkultúra és tömegmanipuláció a modern társadalomban* c. tanulmánykötet egyes írásait elemezve próbáltam képet adni arról, hogy a könyv szerzői milyen nézőpontból szemlélik a *globalizáció, a média és a tömegkultúra* kérdésköreit. A mostani írásban „ellenpólusként” szándékozom bemutatni egy hasonló jellegű, de más szemléletű kötetet, amelyben többnyire szintén az előbb említett fogalmak kerülnek középpontba.

A kötet Bayer József szerkesztésében jelent meg *Globalizáció, média, politika* címmel. A könyv a globalizáció szerteágazó hatásait taglalja a média, a politika és a kultúra egészének változásában. A tanulmányok a folyamatos átalakulás, változás egyes jellemzőit mutatják be írásaikban, illetve rávilágítanak a főbb elméletekre, trendekre, illetve az új értelmezési keretekre, amelyek befolyásolják a kulturális és politikai identitás alakulását is.¹

A korábban megjelent írásom a média már-már démoni szerepének képzetét taglalta, amely szerepet az állandó értékválsággal, kiüresedéssel és a hagyományos kultúra halálával jellemeztek a szerzők. A média ilyen szerepével bizonyos mértékben egyet lehet érteni, de a tárgyilagosság miatt is lényeges, hogy ne csak ebből a konzervatív álláspontból világítsunk rá mai – sokszor egyenesen médiavezéreltnek is

¹ Bayer József szerk.: Globalizáció, média, politika p. 7.

mondott – kultúránk tendenciáira. A Bayer József által szerkesztett kötet mintha rá akarna cáfolni a másik tanulmánykötet egy-egy túlzó állítására, és azt vallja, hogy nem feltétlenül kell eleve védekező módon és hisztérikusan megítélni korunk kulturális változásait.

Mi az, amiben a mostani kötet szerzői másként ítélik meg a globalizáció és a média együttes hatásait?

Bayer József, bevezető tanulmányában átfogó képet vázol fel a globalizáció hatásairól, bemutatva annak legfontosabb sajátosságait. A globalizációt fogalmát ugyan a modern kor egészével összekapcsoljuk, de igazából a 20. század utolsó szakaszától „használjuk”, amikor is az átfogó gazdasági és társadalmi változások mellett a tömegkommunikáció hatására Földünk a McLuhan által megfogalmazott globális faluvá vált. A globalizáció motorjaként Bayer az információs forradalmat és a neoliberais gazdasági doktrínákat (az áruk, szolgáltatások és a munkaerő előtti korlátok lebontását) nevezi meg.

A kötet szerkesztője a globalizáció világméretű jelenségének további okai közt felvázolja: az ún. deterritorizálódást: eszerint már a gazdasági tevékenységek sem köthetők kizárólag egy-egy állam területéhez, s ezt a jelenséget a kialakuló informatikai hálózatok is elősegítik. Ezek a hálózatok adják a következő támpontot a globalizáció megismeréséhez, ugyanis a szerző Manuel Castells könyvére hivatkozva érzékelteti, hogy ezek a változások a társadalom struktúráját is jelentős mértékben átalakítják. Ezt a formát Castells hálózati társadalomként jellemezi. Megjegyzem: végre magyarul is megjelent Castells világhírű „hármaskönyvének” első darabja, *A hálózati társadalom kialakulása* (Gondolat–Infonia).

Mi lehet, egyáltalán van-e ellenszer a globális médiakultúra hódításával szemben? Nyilvánvaló, hogy a kereskedelmi csatornák számát már nem lehet csökkenteni és mellettük egyre jobban háttérbe szorul a közszolgálati médiumok szerepe (külön kérdés, hogy vajon miként működnek). Ugyanakkor okosan, a társadalom érdekeinek megfelelően lehetne élni azzal a választékbővítő, alternatívát nyújtó eséllyel, amelyet a digitális televíziózás és rádiózás kínál, s amely hamarosan átalakítja majd a média egészét.

A globalizálódó média viharos változásai semmit sem hagynak érintetlenül. Többek közt a politikai kommunikáció is átalakul. Ezt a folyamatot mutatja be Bajomi-Lázár Péter írása, amely a politika mediatizálódásának fő okaként az infotainment (vagyis a tájékoztatás és a szórakoztatás összeolvadásának) jelenségét említi. Az információszolgáltatás a kereskedelmi televíziók térhódításával showműsor jellegűvé válik, vagyis azok tartalmi és formai jellemzői kerülnek előtérbe. A politikusok pedig „kénytelenek” alkalmazkodni a televíziózás ilyen jellegű „fejlődéséhez”. A politikai mondanivaló átalakul, egyre fontosabb a megjelenés, egyre kevésbé a tartalom. Egyre inkább rövid, egyszerű, néhány másodpercben elmondható anyagok jellemzik a mai információszolgáltatást; ún. spin doctorok (politikai kommunikációs stratégiák), marketingszakértők felelnek egy-egy politikus megjelenéséért.

Ennek a változásnak – Bajomi szerint – két olvasata van: egy pesszimista és egy optimista. A *pesszimista* nézet szerint a politika mediatizálódása az állampolgárok döntéshozatalaira is kihat, pontosabban a döntésekben való részvétel hiányára vall. És ezért a politikával átítatódott média tehető leginkább felelőssé. Kicsit sarkítva: ez a folyamat még a demokrácia végét is jelentheti. Az *optimista* nézet szerint a tömegkommunikáció fejlődése, az információhoz való hozzáférés bővülése inkább elősegíti, mint gátolja a választók politikai aktivitását. Vagyis erősíti, kiteljesíti a demokrá-

cia működését. Azzal, hogy a televízió első számú hírforrássá vált, a politikai üzenetek azokhoz is eljutnak, akik nem olvasnak újságokat, csupán a televízióból tájékozódnak.

A politika mediatizálódása mindazonáltal az újságírókat sem „hagyja érintetlenül”, vagyis a folyamatos tematizálás az újságírókat is befolyásolja nézeteinek kialakításában, ezáltal a média ellenőrző szerepe is veszélybe kerülhet.

A Bayer-kötet tanulmányai sem próbálják tagadni a tömegmédiá ellentmondásos szerepét, káros hatásait, de egy kicsit más oldalról közelítik meg a kérdést mint a Szretykó György által szerkesztett kötet. Bemutatják, hogy az az átalakulás, ami a kommunikáció egész rendszerében zajlik, a mindennapi életünkre is kiterjed. Ezek a változások nemcsak tükrözik, hanem generálják is a már említett hálózati társadalom kialakulását. Az internet terjedésével fokozatosan szűnik meg a helyhez kötöttség és a digitalizáció is még jobban kinyitja a világot. Ezek a változások minden téren jelen vannak, Jelentős mértékben befolyásolják a politikai és a kulturális identitást is. Ez az új helyzet kérdések sorát hívja elő a kutatókban.

Mennyiben változik például a kommunikációs eszközök és a fogyasztók viszonya azáltal, hogy az internet új médiumként időbeli és térbeli határok nélkül foglalja magában a különféle tartalmakat?³ Az internet új lehetőségeit, sajátosságait Bayer Judit elemzi. Melyek azok a markáns jellemzők, amelyek megkülönböztetik ezt a korábban ismert tömegkommunikációs eszközöktől? Érdekes ellentéteket hoz fel a szerző az internettel kapcsolatban. Szabályozhatatlan, de mégis a legkönnyebben szabályozható technológiailag; anonimitást biztosít és nyomon követhetővé tesz egyben. Az internettel a nyilvánosság fogalma is átalakul, mivel a világhálón fellelhető anyagok mindegyike bárki számára elérhető. Viszont a nyomon követhetőség és a megfigyeltség érzése aggályokat ébreszthet mind a szólásszabadság, mind az anonimitás szempontjából is.

A most bemutatott kötet írásai megértőbben, mondhatni: liberálisabban közelítenek a média legújabb kori szerepéhez, mint a korábban bemutatott Szretykó-kötet szerzői. Az itt publikálók *eredeti kutatások* alapján – ezt fontos hangsúlyozni a korábbi kötetben megjelent tanulmányokkal összevetve – a legfrissebb eredményeket bemutatva igazolják, hogy a globalizáció mindenhova elér. A televízió és az internet segítségével eljut akár a világ legtávolabbi pontjára is, ahol ugyanúgy elolvashatunk egy hírportált, mint otthonunkban. A kulturális globalizációban valóban egységesülnek-e a nemzeti kultúrák? A globalizáció valóban másfajta identitást képez-e? Mi a szerepe a média globalizációjának ebben a folyamatban? – fogalmazzák meg az izgalmasabbnál izgalmasabb dilemmákat a szerzők. Kész és végleges válaszok nincsenek. Mindenesetre nem az a kérdés, hogy ellen tudunk-e állni a globalizációnak, hanem hogy tudunk-e élni jó lehetőségeivel és tudjuk-e minimalizálni kockázatait.

³ Bayer 139.p.